

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 8.

У НОВОМ САДУ 20. ФЕБРУАРА 1886.

ГОД. II.

НА ГРОБУ ЈОВАНА СУБОТИЋА.

(С ПРИМОРЈА.)

Радио си неуморно преко по вијека,
Да ранама косовскијем принесеш лијека.

Је ли будит' прошлост нашу велику и шјајну,
Је л' се борит', да савладаш садашњост очајну :

Истрајнијег, готовијег свуђ на свакој страни
И још мајка трудбеника Српству не потхрани.

Жуђела те љубав рода с Дунава до мора,
Српска књига штовала те к'о свога Нестора.

А ено ти руке шире прве наше славе,
На челу им виђу двије митроносне главе.

Па што ти се ведро чело тако намрштило ?
„Што остављам у олуји страшној Српство мило“

Л. Т.

ВЕЉКО.

ПРИПОВЕТКА МИЛУТИНА ЈАКШИЋА.

(Наставак.)

VI.

реко зида од баште разговарао се чича-Панта са својим суседом Драгом. Сад су мало заћутали па чича Панта опет поче :

«О, боже, боже, спрома, та и име је страшно. Сад, кад је највећа радња, одвели ми сина на робију, па још да их видиш, како се ређају. Прво је дошао онај Томић — да га моје очи не виде —»

«Панто, ти ћеш сутра на роботу; ићеш на ону њиву код Мијине умке, јесил' ме разумео?»

«Ал' како ћу, господар Томићу, кад ми ено ономадне одведоше сина на робију, а ја сам већ изнемогао; од мене нећеш имати много вајде. Суве ове руке нису више за косу.»

«Кад си могао до јуче радити, радићеш и сутра. Ја ћу већ видети, хоћеш ли моћи!»

«Е, па добро, отићићу.»

Јест, отићеш. Није онај ни врата залунио а ето ти другог.

«Дошао сам, да ти кажем, Панто, да сутра идеш на радњу. Жито је зрело, треба га косити«, виче још с врата Пескан.

«Не могу, господару, сад сам се баш обећао газди Томићу, да ћу код њега.»

«Шта ја марим за то, ти мораш ићи, јер моје жито не може чекати, кад теби воља дође.»

«Па прекосутра ћу одмах код тебе, господару.»

«Ајак, ја не могу чекати.»

У то донесе моја баба стакоце ракије и парче сланине.

«Ево седи, ако ниси вечерао, да мало вечерамо. Узми па се напи мало ракије!» А он узе и натегну стакло. Ваљда му је зато тако слатка, што је сиротињска. Пресела му, да бог да. Е тако сам једва лепим скинуо ову другу беду с врата, те ме је оставио до прекосутра.»

Тако се јадао чича-Панта.

«Та знам их и ја добро,» рекао је на то Драга. «Даће бог, па ће бити боље.»

«О, Драго, Драго, много ми је пута било тешко на срцу, ал' овако као сад, још ми никад није било. Кад уђем у кућу, Ката и Ана плачу, а ја — бегао бих са свог рођеног огњишта. Не дао бог ником. Чини ми се, да је сваки бољи и сретнији од мене.»

Чича Панта тешко уздахну, а високо чело дође му поред спуштених очију још више.

У то се отворише врата од авлије а унутра уђе кнез. Мали шеширић био му је нагакнут на очи. Био је очевидно узбуђен и љут.

Суседи се растадоше.

»Сутра ћеш доћи, код мене да одрадиш своје,« рече кнез силом сакривајући своју раздраженост.

Панта тешко уздахну.

»Не могу, господар-кнеже газда Томић ми је већ заповедио, да код њега идем.«

»Не знам ништа, мораш доћи!« и у тим је реч'ма избила мржња у свој својој величини.

»Пусти ми сина, ти то можеш, па ћу ти радити, колико ти је воља. Кнеже, пусти га, он није крив. Ниси право радио.«

»Ја знам, шта је право,« опречи се срдити немеш, и диже главу мало више.

»Добро, ти знаш, шта је право. Па кажи, шта ћу ја да радим, кад ме на три стране зову, да сутра идем на радњу. На све стране морам, а не могу наједаред. Кажи ми, шта ћу да радим, па да сваком буде право, ја ћу тако уредити.«

»Не марим ништа, ради како знаш, тек ти мораш сутра доћи.«

»Кад не мож' друкчије бити, оћеш-ли примити, да ти сутра на место мене одради мој комшија Драга — он ће ти још боље радити него ја.«

»Не може бити,« рече кнез осветљиво, и задовољно залупи врата за собом.

Панта уђе у кућу.

»Ано, спреми се, да идемо сутра на радњу,« рече сасвим клонулим гласом.

»А код кога, бабо?«

»Код кнеза.«

»Ја, бабо, не могу ићи,« рече Ана и побледи у лицу као крпа.

»А зашто, дете моје?« запита брижљиво свекрва, којој се сузе низ образе котрљале.

»Не смем, нано.«

»Па добро, рано, ја ћу ићи, кад ти не можеш.«

Ана се борила у себи. Најпосле рече:

»А, ти нећеш ићи, ја ћу. Кад мора бити, ја ћу,« ал се видило, да је то рекла тешко и усиљено.

»Иди, рано, питај прит-Драгу, да ли може он сутра ићи уместо мене код Томића, јер ми је и онако рекао, да сутра неће никуда на радњу,« рече чича-Панта Ани.

»О, боже,« окрете се затим Кати, »ми горе живимо, него скотови. Кад марвинче упрегнеш у кола, бар зна, куд вуче. А ми? Један слуга а сто господара, па све један бешњи од другог. Она земља, што је ми радимо, то је наша земља, а оно зрно, што га они збирају, наша је крвава тековина. Кажу, да је бог тако оставио, ал ја мислим да није, а ако је, ни онда...« ту се чича-Панта побожно прекрсти. »Догрдило ми, па мал' те не огреших душе под старост. Знаш, Като, не бих марио, да одмах сад умрем. Ништа не бих марио!...«

Ката је само плакала.

* * *

Око сеоског бунара скупило се неколико водоноша из села. Весело се кикоћу и разговарају. Ту ниједан момак у селу нема мира, сваком оне нађу мане. Што ти је женско око! Али док је Милан још био жив, њему ни једна није могла ништа да замери. Кад је год на њега ред дошао, млога је поруменила и у земљу погледала, ал понајвише још Јелка Станкова. И сад је тако стала па се наслонила на шибу, а главу је окренула на другу страну, да бајаги види, каква оно кола зврје преко излаза, ал канда је хтела да сакрије од својих другарица сузу, што јој већ толико груди стеже. Која је то већ суза! Да зна Милан, колико је росних суза залило његов гроб, ваљда би му ладна рака лакша била. Велико, плаво око окупало се у бисерној роси, а ружично вече огледало се у том мору тужних осећаја.

Друге се девојке весело кикотале, а Јелка је још једнако гледала замишљено на другу страну. Дуго би она још тако стојала, ал тек ће на једаред мала Катица:

»Пуни, боже, Јелка, те твоје шавоље, јер ја не могу чекаати, док се ви ту наразговарате, на мене чека и други посао код куће.«

»Ју, девојке, глете мале маторке, како се она брине. Не бој се, рано, посао неће побећи,« одговори Милица, а девојке се још већма стадоше смејати.

»Ево, ево, Катице, сад ћу ја,« рече Јелка, и почне загњуривати ведро у бунар.

У један мах у лицу побледи и клоне на једну своју другу.

»Шта ти је, Јелка, шта ти је?« запиташе зачуђено друге.

»Погледајте у бунар,« рече Јелка, а девојке поврвеше љубонитљиво осеку.

»Јух!« и све се стресоме од страха. У бунару је пливало тело мртве једне жене.

»Та то је Ана,« прошапутала једна од девојака, а бледило пређе преко лица свију њих. Јелка је још једаред погледала мртво тело своје најмилије друге, ал суза се сада није емела из ока помолити од страхоте тога призора.

(Свршиће се.)

А П О С Т О Л.

(ПЕТЕФИ.)

ХП.

ете је момком постало,
А момак човеком.
Година за годином
Силазила је доле на земљу
И одлазила, брзо с' растајућ.
Ни он године није избег'о,
Свака је и на њега падала,
Шарајући му лице и срце.

Давно је махн'о скамију,
Давно је школе прошао,
И био је у свету
Међ' људма, у животу,
Где на сваком кораку гурају,
А сваки удар круни емаљ сјајни
Са чисте душе
И с лица ведрога.

Свет је за друкчи нашао,
Нег што га представљаше —
Сваки му дан се мањи чинио
И дубље пао
Човек, ког је бог
Саздао по свом образу,
Човек, који би требао
Оком у сунце гледати,
А он гледа у прашину,
Као да тражи црве,
Да од њих учи — пузити.
И што му с' човек мањи чинио,
Тим је задатак већим упозн'о,
Задатак, за који се
Позваном осећао.
Ал није клонуо.
К'о мрав је ваљ'да мало свршио
Ал' је и вредан био као мрав,
Круг му је узак био,
Ал' га је испунио свег

Свако је живи питао, зашто се Ана удавила, али нико није знао одговора. Није знао ни сам свекар, који је с њом био на радњи. Он ју је последњи пут видео, кад је на подне пошао да поји коње. Свекрва је тешко жалила, што ју је пустила тога дана на радњу, кад је и сама прво казала, да не може ићи.

Ипак је неко знао, али тај није никоме казао.

Сјајем душе своје.
Владањем, силном науком,
Још у школи је стек'о имена,
И, када школу заврши,
Више госпoде зваху га
На звање богато и велико,
Размећући се пред њим:
„Хоћеш-ли к мени? Бићеш слуга тек,
Но слуга господара као ја
Слава је бити!... због тога,
Што ћеш се мени ти поклонити,
Пред тобом ће се клањат' тисуће.
Сав пос'о твој је, да те тисуће
По својој снази гулиш, и,
Тим лаким послом стећ'еш богатства.“

Силвестар не хте на то пристати,
На лаки посао — већ говораше:
„За то, да и сам добијем
Слуге, што ће ме служити,
Ја не ћу да сам опет слуга туђ;
Не желим, да се пред-а-мном
Клањају моји другови,
Но нек ни мене нико не позива,
Да другом клањам.
Не познајем од себе нижега,
Не познајем од себе вишега.
А што се тиче нашег богатства,
Оно ми ни бадава не треба,
С тим мање по ту грдну цену још:
Да ради њега гулим другове.“
Тако би сваком одговорио
Гологлав, али главе дигнуте.

Велико звање није примио;
Ал' му сироти људи дођоше,
Па га у своје село позваше,
Да буде њима глава сеоска —
И то је радо примио.

WWW.UNIPL.BS
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Кад стиже на крај села,
И кад га свет ту опколи,
Овако проговори народу,
Са зажареним очима:
Буди ми здрав, народе! Гледај ме
К'о учитеља и к'о оца свог,
Од колевке ти шта те учише?
Дужности;
Ја ћу те твоја права учити!"

И испуни што обећа.
Људи сад нису крчму тражили,
Кад би им светац мира пружио,
К'о што од памтивека ходише.
Пред кућом сеоском, у кругу
Стајаху, слушајући учитеља
И старији и млади!
И слушаху га боље него пона,
Јер боље бесеђаше него поп.
И, што би чули, кући носише
Причајућ деци невиној —
А учитеља лепо штоваху.

Ал' две у селу куће беху,
Што апостољу, место благослов,
Клетву пиљаху:
Једна баш попина,
А друга страшног спахије,
Парохија и двор.
Све омрзнутија, све страшнија
У обе куће биваше
Учитељева дивна проповед.
Срочавали су, да га одгнају,
Јер ако учитељ остане,
Онда ће њих сељаци прогнати.

Ал' нађе се и горе у двору
Једно створење, што је учитеља
Штовало као главу народну,
Штовало као народ сам;
Које се радовало,
Кад су га хвалили,
И плакало, кад су га низили.
Ко бија то створење, што
И у тој тако слабој светлости
Знаде да вредност слике разбере
И правилно о њојзи суђаше?
Ко бија то?... Кћи спахијина,
Баш она сама!
У девојачком срцу чисто је,
Ту себичњаштву нема уласка,
Ако и уђе, прикрало се само,
Или се силом утисло;
Ал' добром, лепом отворено је,

И гоњена правда,
Кад је од свуда већем прогоне,
Ту уточишта увек налази.
Чисто је, чисто, срце девојачко!
Младић ни сањ'о није, да има
Приврженига, пријатеља,
Горе у двору спахијском,
Па каквог лепог приврженика!
Покаткада је цуру виђао,
Када би селом шетала,
Ил гледала од горе с прозора.
Једном је глед'о у њу замишљен,
И, занесен срцем,
Оваке мисли мишљаше:
Та човек није само грађанин,
Он је и човек уједно;
Па зар да живи само за другог
А никад и за себе?
Несретно момче, кад ћеш живет за-се,
Хоће-л доћи време, да за себе живиш?
Ти другима своју душу раздајеш:
Хоће-л теби когод дати душу,
Барем један комад душе,
Или тек један поглед, с ког би
Могоа како бар прочитати,
Шта је то: срећа?... Срце ми је жедно,
Ваљда би пљусак попило,
А не ће добит' никад капку росе!
Но буди миран, сноси судбину,
И мирно трпи ледни живот тај,
Колико можеш друге усрећи,
А сам ма ост'о увек несретан.
Буд' земља, која роди шеницу,
Па да је други пожању,
Буди к'о свећа, која другом светли,
А троши рођен живот свој.

Добра ил лоша судба донесе
Те се једаред с цуром састао,
И с њом говорио.
Кратко је време трајало,
Мало су збора имали;
Но од тада се чешће састајаху,
Случајно или можда тражено?
То нису знали ни она ни он.
И од сад све су дуже остајали
А збор је био поверљивији, —
Али о себи нису зборили.

Једаред — да-л га цура изазва
Ил' му се сама груд отворила,
Не знаде ни сам . . . младић
Исприча живот свој.
Рече јој, да је сам на земљи ту,

Нит има нит је било човека,
 Да би му пост'о брат ил' пријатељ,
 Ил' да га ико назва дететом.
 Исприча све, штогод се сетио,
 Како га лопов на улици нађе,
 Како га просјакиња узеше,
 Како је, као слуга, одрађен,
 Како је крао, просио: све што препати
 Дететом и момком.
 Описа ону страховиту беду
 Година детињих

(Наставиће се.)

И грозне муке душе му
 У добу младићком,
 Што су од сваке беде горе још;
 Гледећи тако жићу у натраг,
 На бездан тај, из ког се успужа,
 У којем читав поток мука му
 Лежаше сав на громили:
 Онесвесну душом, и,
 Из очију се сузе пролише
 К'о врела крвца на разбојишту...
 И цура с њиме јецаше.

Благоје Бранчић.

ЗА НАЧЕЛО.

РОМАН МИЛАНА САВИЋА.

ПРВИ ДЕО.

(Наставак.)

VII.

Рођоше ваљда две, три недеље. Емилија је долазила скоро сваки дан госпи Агати у посету и сваки пут је била код Јована, где се о разним стварима разговарали. Догађај у народној башти није споменуо нико, ни Јован ни Емилија. Само је госпа Агата Јовану онако мимогред рекла, да јој је у Бечу био нећак; али, лола један, није дошао к њојзи, већ је то дочекала од Емилије, која се с њиме пре неки дан, или кад оно? састала у народној башти. Јован је био умирен.

Кад се приближило обично време, кад ће Емилија доћи, није имао Јован мира. Дотле је ревностно учио, ишао у болницу и већ се био пријавио за практичне испите трећег ригорозума. Емилија је долазила обично око шест сати пред вече и остала је до седам. Онда је управо отишла кући. Пет минута после њеног одласка био је и Јован на улици.

Начин њиховог одношаја био је исти као и први дан. Социјална питања, научне теме и по кад кад тек обичнији разговор. Емилија се често морала уздржати, да пред Јованом не зева, јер је то све није ни најмање занимало а овамо је показивала, како се отима за науком. У неку руку је и успела. Научила је силне фразе; неколико изрека из разних књига, које је код куће читала а при читању редовно заспала, научила је на памет, тек само да покаже, да најрадије чини оно, што Јован хоће. А овом је то ласкало.

Госпа је Агата додуше жалила пред Јованом Емилију, што се тако мучи; али то је све добро за њу. Често би рекла, да се тек сад види, да је Емилија за нешто боље створена, него да шије хаљине.

Одбила је и руку неког кројача, па онда опет неког шепирџије; шта слути та девојка, бог би је знао!

Тако је госпа Агата — Флоријана Јован није видео већ две недеље — говорила често, онако мимогред, тек само да се нешто каже а Јован је то све добро памтио. Својим друговима није говорио ни речи о познанству, ма да су ови своје догађаје често претресали.

Једног дана, Јован је опет седио пред књигом и чекао шест сати, ма да је било тек пет, зазвони неко на спољашњих врати. Јован се није на то ни обзирао, та врата отвара редовно госпа Агата; али кад зачује звоно и по други пут, устане, да види, ко је. Била је Емилија, која се зачудила да јој Јован отвара врата.

— Зар тета Агата није код куће? Па чика Флоријан? запита га.

— Не знам, одговори Јован, али биће да их нема, кад нису они отворили врата.

— Баш да видим. И Емилија приступи њиховим вратима и шкљоцне бравом; врата беху забрављена. Емилија сад у неприлици, погледи на земљу. Јован је поче посматрати. Тек сад је видео, да је била нешто необичније обучена него иначе, лепше, кокетније. Горњи део облик, лепих груди њених покрио је танак veo и Јованов је поглед сваки час запео за то место. Крв му појури у главу а очи му почеше необично да светлуцају. Понуди је, да уђе у његову собу. То је рекао таквим необичним гласом, да га је Емилија и нехотице погледала. Неки чудан осмех пређе јој преко лица и она пристане, да уђе у Јованову собу, да малко причека, јер ће по свој прилици доћи скоро тета Агата. Кад је у-

шла у собу, оставила је врата отворена. Није села одмах на своје место, већ је стала пред Јована и мало га погледала. Јован поцрвени до ушију; рука му је нешто дрхтала, а узео је књигу, из које су у последње доба читали.

— Како вам се допада моја нова хаљина? запита га она с чаробним осмехом.

— Мени? Да, збиља, ви имате нову хаљину. Па лепо.

— Како ми стоји?

— Ја мислим: добро.

— Зар је то све! поче се Емилија мало дурити,

— А шта вам знам казати, рече Јован. Не разумем се ни у нашим хаљинама а камо ли у вашим.

— Али ипак, настави Емилија.

— Толико вам могу рећи, да ми се ви боље допадате него хаљина, рече једва а глас му дрхташе.

Емилија се насмешила. Јован је поново погледа и онда јој приступи ближе. Мора да је необична ватра избијала из његових очију, јер је Емилија ступила корак натраг. Али Јован, ког је њена појава довела у ванредније стање а самоћа храбрила, приступи јој још ближе и узме је за руку.

— Не, не, говорила је Емилија, немојте, јер иначе нећу више доћи.

— А зашто? Ви ми се допадате, баш допадате.

И необзирући се више на њено одуширање, обухвати је око струка, привуче је к себи и притисне врео пољубац на румена њена уста. И Емилија је почела дрхтати, и већ да заборави мудре савете господе Агате, кад се зачује поново звоно. Емилија се тргне а Јован је пусти из својих руку.

— То ће бити тета Агата, рече Емилија запурена.

Са прилично незграпном псовком приступи Јован к вратима и одбрави их. Била је заиста госпа Агата.

— А, и ти си ту, рече, чим је спазила Емилију, која је међутим већ села на своје обично место. И она погледа час Емилију, час Јована.

— Дошла сам мало пре, одговори Емилија.

— Па тако сами. Но, но!

Јован се нешто намргодио а Емилија је показала своје беле зубе.

— Хајдемо дакле, рече опет госпа Агата.

Емилија устане.

Ако је по вољи с нама! поче госпа Агата.

— Захваљујем, морам свршити још овај део.

И Јован погледа чисто нехстице Емилију баш у тај мах, кад је и ова њега погледала. Емилија порумени и обори очи.

Мало затим био је Јован сам; али није доврши-

вао никакав део. Ходао је горе-доле а после четврт сата био је и он на улици.

Оде управо на вечеру, где затекне Рајка.

Обојица се зачудише, што се нађоше тако рано на вечери, јер није било још ни седам сати. Јован попије нагло чашу пива.

Рајко је држао у руци последњи број „Заставе“ и рече Јовану, да се у Становцима основала „добростворна задруга Српкиња.“

Јован се само насмешио.

— А шта хоће те наше Српкиње!

— Као што видиш, имају лепу и племениту намеру.

— Намеру! То је само нека кокетерија, која им и не доликује.

— А зашто да им не доликује?

— Брате, и за кокетерију треба изобраења.

— Којешта! То је свакој већ урођено.

— Да су оне тако изобраење као на пример Немце, не бих рекао ништа; али, то је тек само неко разбацавање. Да ће у том друштву највећу реч водити познати тамошњи букачи, то стоји, и чисто гледим наше господе, како бајаги одобравају главама а овамо и не схватају свој позив. О тишини при таквим зборовима нећу ни да говорим.

— Код тебе је нека предрасуда већ прешла у крв . . . .

— Бадава ми говориш, Српкиња нема смисла ни за домазлук, ни за ред у опште, да и не спомињем тежњу за изобраењем, за правим, научним изобраењем. Романи неће никад изобразити срце и ум. Ето, зашто се не може да одржи ни један белетристичан часопис?

— Јер мужевима и очевима требају новци за крчму и кеца, одговори Рајко намргођено.

Јован није на то рекао ништа, само се горко насмешио.

— Хајдемо Елтерлајну! рече у тај мах Живко, који је таман ступио у гостионицу.

Јован и Рајко дигоше се ћутке, платише вечеру и пођоше за Живком.

Код Елтерлајна у Херналзу свирала је опет војничка музика — био је неки празник — и света је било доста. Другови седну за празан сто и кад су место већ заузели, примете недалеко од себе мајстор-Флоријана, госпу Агату и Емилију. Поздраве се с њима а мајстор Флоријан се хтеде већ дићи, да их позове за свој сто, но одлучан поглед господе Агате задржи га од тога.

Јован је непрестано жмиркао на Емилију а ова је скромно оборила очи и тек само по кад кад погледала на сто, где су седели другови.

Флоријан, који је на сву меру већ употребио до-

зволу своје жене, био је већ прилично напиит, и све се нешто врпољио по столици. Изгледало је, као да би најрадије приступио „господи докторима“ и с њима пио. Сетио се, како су га пре неког времена честили, па се као не би срдио, да се с њима опет проведе, наравно, под истим условима. Некако му је пиће слађе било, кад га је платио ко други. Али је госпа Агата угушила сваки такав покушај одмах у зачетку. Бојала се, да не би надерани Флоријан говорио више него што би требало.

Другови се међутим разговарали о својим стварима и нико се није ни макао, да заигра коју с Емилијом, или с којом другом девојком. Јован није играо из начела, Рајка је опет мрзило а Живку није ни пало на памет, кад већ Берта није била у друштву. Њојзи би за љубав и понтрао, јер одношај њихов остао је онај исти, ма да се онда показали девери, да зову Живка на двобој. Показали се додуше онда једаред и никад више, и Живку је чисту жао било, што је купио револвер.

Са Флоријаном је пиво чинило своје; морао је натаћи већ и наочаре, да боље види, јер му је по дворани све нешто пливало. Госпа Агата се с озбиљним лицем хладила лезезом, јер је попила такође приличну порцију пива; само је Емилија остала онаква иста као у почетку: скромна, мирна и тек је по кад кад погледала на Јована. Таквом се приликом погледи њихови обично састадоше. Емилија је онда оборила очи а Јован је као случајно погледао на страну. Нико није приметио њихову игру очима, нико, само госпа Агата, која је као нека укосирена аждаја гледала час на Емилију, час на Флоријана, час опет на Јована.

Уједаред се Флоријан диже нагло и докотрља се до Јовановог стола. Седне одмах до њега. Госпа Агата је додуше њипила за њим; али је већ било доцкан, Флоријан је већ имао свој извештај положаја.

Био је из почетка пријатан, али што му је Рајко све више уливао пива у гркљан, бивао је све раздраженији и напоследку је с Јованом заподенуо кавгу.

— Ја вам кажем, чувајте се, јер ја не знам за шалу, говорио је промуклим гласом.

Јован га погледи не знајући, шта хоће.

— Да, ви се њојзи удварате, хоћете да је обманете а ја то нећу допустити. Чувам ја своје право.

И Флоријан лупи при тим речима песницом о сто. У тај га мах ухвати неко за руку. Флоријан се окрене, за леђи му је стајала госпа Агата.

— Хајдемо одмах кући, рече оштро.

— Али кад ја не бих ишао, проговори Флоријан не сасвим поуздано.

— Онда смо били последњи пут овде, одговори госпа Агата одсудно.

— Флоријан обори главу. Госпа Агата ухвати га за руку и подигне га са столице. Гости, који су седели у околини, смејали се том призору; али госпа Агата није се дала збунити. Као да је Флоријан дете, а не човек, зграби га разјарена а нешто и напила жена и повуче га за собом.

— Одвешћу га већ сама, рече Јовану, останите ви међутим са госпођицом Емилијом и кад усахте, одведите је кући. Будите тако добри, дода затим тишим гласом.

Али ни Емилија није хтела да остане. Замоли Јована, да је отпрати кући, на што овај после неког устезања и пристане. Било је тек око десет сати, и Рајко му рече, да ће га овде дочекати.

Флоријана већ није било у дворани. Послушан као мало дете дао се одвести од своје жене. Рајко задржи послужитеља, који је пошао за њима, јер му нису платили, и рече му, да ће већ он платити, шта су имали.

Кад се Јован нашао с Емилијом на улици, корачао је прилично нагло, да је ова једва с њима могла ићи.

— Лакше, молим вас, рече задувана.

— Извините, и заборавио сам, да не можете ићи тако брзо.

— Шта је само рекао чика Флоријан? запита га.

— Ја га писам разумео. Говорио је о неком удварању, па онда, како чува своје право, одговори Јован.

Емилија се насмејала.

— Љубоморан је, рече, држи вас за Турчина.

Јован слегне раменима и погледи Емилију. Светлост по улицама била је доста јака, да је могао видети сваку прту на њојзи.

— Знате, поче Емилија која је чисто осетила Јованов поглед, да ћу постати баш социјалискиња. Ваше књиге, и занимљиви говори с вама отварају ми нов свет. Ако и нећу ићи по свету да говорим људима ту науку, бићу бар у ужем кругу оно, што, ми ваља бити.

Јован је дисао тешко. Уживао је у Емилијиним речима а сетио се и данашњег призора у својој соби.

— Сутра ћу вам казати нешто, рече уједаред.

Емилија се чинила, као да није чула, шта јој је Јован рекао а овамо јој поче срце живље да бије. Да је Јован њу у тај мах погледао, спазио би, како је побледила.

Међутим дођоше до њезиног стана; Емилија се опрости и уђе у врата, која су била још отворена.

Јован се врати у Херналз.

(Свршиће се.)

СВЕ ЈЕ САМО ТАШТИНА.

(ТРИФИЈУС.)

Окрен' се кудгод хоћеш по овом земном свету,
Свуда ћеш моћи видет' таштину само клету.
Што један данас зида, то сутра други руши,
Где данас варош стоји, сутра се гараж пуши,
И где су двори били, некад ће трава расти,
Пастир ће по њојзи свират' и стадо своје пасти.
Што данас бљеском бљешти, сутра ће тама крити;
Што данас чуда чини, сутра ће костур бити.
Вечито није ништа — ни она стена сиња,
Ни онај грумен злата, што сјајем неким тиња.

Сад нам се срећа јавља, а сутра јади дођу;
И дела дивна, славна, ко клети санак прођу:
Све се то руши, губи, све мора проћи, пасти,
А човек, ништав човек, може ли штогод спасти?
Па што је све то ништа, што човек нешто цени?
Нег' само ветар, ништа, нег' само пусте сени,
Него прах, пепео ситни, што ветар собом носи,
Ил' цветак леши с њиве, што коса оштра коси.
Вечито није ништа; овде те нема среће,
Вечито што је, човек никада видет' неће.

Вл. М. Јовановић.

К НАРОДНОЈ МУЗИЦИ.

(СКИЦА.)

Међу свију вештина допрло је песничтво и музика услед опште-човечанског елемента у свом бићу тако далеко у народ, да је народ, силно привучен, творилачким духом обухватио основне елементе двају тих вештина те у народном песничтву и народној музици утеловио своје унутрашње биће.

Ретци ће ови посмотрити народну музику, како се у опште и то са продуктивне своје стране приказује.

Народна је музика излив народног бића, које се успело до познавања сама себе; музика је та гласно очитовање његовог унутрашњег живота, општи производ мишљења његовог и осећања. У њој се појављује маса, народ, као творилац. Истина да појединец први запева, али маса модификује, даље образује гласбени елемент на свој општи начин те и она у неколико творилачки даје облика. То је творење најивно. Нема уњ замишљена, самосвесна образовања, сумере у изразу и облику као производâ уметнички усавршене рефлексije. Творење је то шта више рапсодична изјава онога, што је човек напрасно доживио. У тој непосредности, у тој наглости изјаве онога, што човека изнутра покреће, лежи с једне стране оно силно, премоћно и свеже у народном гласовном језику а с друге стране неразделиво јединство међу предметом, што има да се прикаже, и међу самим приказом тога предмета.

С тога има мало народних песама, које би само себе ради као такве постојале, него их већина изгледају као носиоци унутрашњег процеса, који је гласом дошао до изрази, те се мало којој народној песми може приштити предикат, да је без садржине.

Народна се музика не може сматрати као готова целина, биљка је то шта више, која престано расти и коју народ без престанка негује и залива. Било би с тога те још како поучно, сравањујући испитати народне песме ког народа у његовим разним стадијама.

Као што код појединог твориоца-уметника његова унутрашња, индивидуално богатија држина његовим уметничким ликовима даје оштрији ков, исто је тако народна музика ког народа тим оригиналнија и карактеристичнија, што је више народ достигао самосталност бића као излив индивидуално обилнијег му осећања и мишљења. Сасвим добро вели Русо: «Нема народа без народне песме».

Божански нагон, да човек себе очитује творећи, драгоцен је дар, што је природа даровала човечанству. Дух сваког народа твори те очитује своје биће, сваки на свој начин. У току времена има сваки народ у народној својој музици сталних, строго одређених типова, како са стране гласовне и језичке, тако и с обзиром на садржину, а то се троје некако може сматрати као главни стуб целе зграде оног очитовања, којим се његово биће исказује и које се дигло до гласовно-чувствене појаве. Не може се свака песма, која се у народу са нараштаја на нараштај пресађује, сматрати као права народна песма, која је поникла из прабића тога народа. Политичка судба и географски положај доведе народ који и сувише често у додир с другим народима, а услед тога други народ присвоји себи супстанцију оног народа, да, често се супстанције та два народа сасвим споје, слију.

Прелазећи на особине народне музике у

опште, истичемо пре свега непосредност изума, који је далеко удаљен од сваке рефлексије, што мозга, а својом младачком свежином и снажним исконости својом душу нам чара. Та нам је исконост белодана и јасна, кад промислимо, да је народна музика, ма да потиче од појединца, израз читаве једне масе и услед тога приказује садржину, што креће читаву масу. Та је садржина различна од садржине уметничког дела, које је створио појединац.

У поједином се уметничком делу «ја» творцоца-уметника очитује на најсубјективнији начин. Народна песма напротив показује тип опште садржине, општег угађаја, те у том погледу доноси садржину, извађену из многих појединих субјективитета, у усредсређеном приказу опсежно општег, идеалнога «ја».

У другој линији даје ритам у народној музици скоро још више него у гласовном обзиру израза битно прегнатим особеностима. И то ритам у ужем и ширем смислу речи. Већ у тактичном дељању мотива, још више с обзиром на врсте такта, највише пак у градњи ставова и перижода указују се карактеристични типови народне музике. У музици као уметности ређе налазимо оно наглашавање арзе, што у народној музици није ретко, даље честу ону наглу промену у такту и неправилну градњу ставова и перижода.

Одиста је важност ритма за народну музику превелика а произлази из саме парави народне музике.

Ритам — узет у општој ознаци — као моменат кретања, исказује већ у свакидашњим покретима човечијим сасвим јасно, какво је чувство у човека. Посмотримо даље и језик двоје људи разне парави. Наглост суследа у изговорених речи и њиховога нагласка јасно маркира, ма и само у опште, особеност бића, коју условљава разлика у темпераментима. Очеvidно је, да се изразивост ритма само појачава спајањем са гласом и речи.

Област армоније најмање долази у народној музици до цртања типова, који су индивидуално опстрије обојадисани, а то већ лежи у бићу саме армоније. Армонија, која је већ последак духа, што рефлектује, не може се у свом правом значењу у живот привести у народној музици. И ако у народној музици овог или оног народа дођу поједини карактеристични моменти с обзиром на армонију, то су онда више случајни складови, што су постали надоласком једног или другог гласа и спајањем тих гласова с мелодијом, него систематски уређени и створени акорди. Излази даље, да је армонијско поље у народној музици у опште врло уско и готово се ли употребљују главни трозвучи (од септимских армонија само доминант-септакорд, а и тај тек ретко). Модулација се протеже само на најсродније гласоврете.

Кад би човек хтео међу уметничком и народном музиком да повуче паралелу, нашао би, да је обема заједничко једно врело, фантазија, обема заједнички један циљ, остваривање идеје.

Ако се та идеја као циљ приказивању уметничке музике указује идеалисана и у свим својим фазама субјективно удубљена, то би се отуд могло извести, да народна музика не изражава идеју у дубљини, свестраном расветљењу, него као продукт моментаног наданућа, које је далеко од сваке рефлексије, као природно нешто лепо, што носи на себи тип општега. Опажамо ли у уметничкој музици стварање, које је по уметничким законима уређено а свесно употребљујући и проишчући техничка средства за најсавршенијим очитовањем уметничке идеје тежи, то морамо тварачки рад народног духа, што се у народној музици документује, означити као наиван, несвесан, као рад, који је удаљен од закона и обилне технике уметничке те идеју у општости њеној гласом исказује.

Роберт Толзигер.

КАКВО ЋЕ ВРЕМЕ БИТИ?

ИСТОРИЈСКА ЦРТИЦА О ТОМЕ.

(Свршетак.)

6. Поред веровања, да богови управљају по вољи појавима у атмосфери, верују људи још од најстаријих времена, да има још неких тајних сила и бића, која су кадра по неке појаве својевољно извести па им богови ништа неће ил им и не могу баш ништа.

Ово је највише отуд, што у вери влада дуализам: ту су добри и рђави дуси, отуд онда и корисни и штетни појави у атмосфери, отуд онда благословене и штетне природне снаге; та и у самом човеку је вечита борба доброг са злим.

Ово се најјасније изнаша у Зендавести, у зоро-

астровој науци. Зороастар живио је око иљадите године пре Христа. Науку његову примили су и Јевреји; само су нешто променили. Од Чивута узели су и Хришћани ал опет су нешто променили: чивутски сатана, и потом хришћански ђаво, постао је од Аримана. У првим столећима хришћанским почела се ширити наука Зороастрова јако и међу самим хришћанима и муке је имала и црква и држава, док су јој на пут стале. Но имала је ова наука и послетка у толико, у колико се наука о ђаволу и злим дусима била развила те тако свеци и анђели хранитељи стекли веће важности.

Као Чивути тако и хришћани веровали су у чаролије и враџбине; но било је ипак разлике: Соломон је знао врачати и то је научио од бога а хришћани верују, да то све долази од ђавола и злих духова и — то су стари незнабожачки богови.

Мада су многи народи примили хришћанство, још је код њих остала дуго и дуго служба боговима старим и вера у врачање и враџбине. Особито је њежнији пол ђаво често заводило; тај пол одао се врачању, прорицању, предсказивању свачега па и времена, те није ни чудо што тако постадоше вештице, у које и дан-данас неки верују; гоњења вештица беху у оно доба јако раширена.

Одавно се већ верује, да поједини људи могу правити тучу и буру, с тога су понеки хришћански цареви издавали наредбе и законе против таквих људи, а гонило их и гони и црквено право.

7. Видели смо дакле, да су сви појави у атмосфери, по вери и по назорих старих народа, зависили од воље божије, од воље добрих и злих духова; све ово није било човеку доста. Човек непрестано тежи за новим и за правом истином, зато повукоше све могуће снаге и утицаје на време, те постадоше тако многе шпозезе о том предмету.

Пре свега обратили су људи пажњу, као што напоменусмо већ, на прилике, које се редовно збивају на небу. Између свију небесних тела сунце је дошло на прво место. Оно утиче на човека врло, зато је и имало велике важности увек, те није ни чудо, што су га људи уважавали највећма. Сунце непрестано, из године у годину, иде истим путем (привидно) по звезданом небу а у времену се зато јављају редовне годишње промене. Утицај сунчев на време приметили су људи лако и брзо, но они су ишли и даље, па су држали и веровали, да и друге звезде утичу на време и то исто тако као и сунце а то ће рећи, да утицај није увек једнак, него према томе, како кад стоје насипрам земље. Међутим пису људи приписивали звездама само утицај на време него су њихову утицају подвргли и човека и то најнесигурнију страну у човека: судбу људску па шта више

и судбу читавих народа. Звезде су по томе биле предсказивачи у опште будућности.

У читавом старом и средњем веку небо није ништа друго него велика тајанствена књига, у којој је чудним словима исписана судбина људска у свим својим променама; осим тога у њој су и све прилике у земљиној атмосфери. Човек се пастио и трудио, да разуме то тајно писмо. У томе му је помагало све и сва: страх, нада, религиозни назор, стара предања.

Слаб ум људски није могао све то ни свладати него се варао; варао се ужасно. Овоме је крива била вера у оне, који то приповедаху а и оданост у стара предања; исто тако жеља, да продру у тајну будућност, но највише, што су многи из себичних интереса старали се, да шире назоре о тајној вештини и да их одрже.

Тако се развијала наука, која по звездама прориче; тако је све више корена хватала астрологија.

8. Астрологија почиње још у најстарије доба. Стари писци мисле, да се она прво почела развијати код Халдеја а одатле се ширила међу друге народе. Време су предсказивали највише по планетама. Оне су предсказивале буру, кишу, пренеку, хладноћу и т. д. према томе, како се рађале а како залазиле ил какве су кад боје.

Између седам планета старог века, то јест Сунца, Месеца, Сатурна, Јупитра, Марса, Венере и Меркура, најјачег су утицаја Сунце и Месец. Сунце влада на дану, а у том му је од помоћи Сатурн, Јупитар и Меркур. Јупитар и Венера наклоњени су људма а Марс и Сатурн зли по људе; Меркур опет како је кад с ким у друштву: са Јупитром и Венером је добар, са Сатурном и Марсом је рђав по људе. Планете су од најјачег утицаја, кад су у својој кући: Сунце, кад је у знаку лава, Месец опет у знаку рака, и т. д.

Код Мисираца се свештеници бавили астрологијом и развијала се са медицином у друштву.

Од Мисираца је пренета астрологија међу Грке а ту се и више развила. Најстарији грчки писац је Исијод, који је живио око иљадите године пре Христа у Виотији а бавио се прорицањем и песништвом, које је сродно са астрологијом. У његову делу „*εἰρη καὶ ἡμῶν*“ има више правила и упутстава о земљеделству, кућарству, мрнарству и т. д. и све је изводио отуд, како се рађају и седају неке звезде.

Ипократ, највећи лекар у старо доба, говори, да се промене у природи збивају према излазу и залазу звезда а особито оне промене, које су, по мишљењу његову, за медицину важне: он вели на пример, да се за десет дана после великих промена у годишњем добу не сме давати никакав лек.

Аристотел је био најславнији међу свима, који су ценили у опште природу и његови приврженици су били сасвим противни астрологији а особито астро-метеорологији. Аристотел је доказивао, да се појави у атмосфери збивају сасвим нередовно а небесна тела крећу се небом потпуно правилно.

Арат наводи читав низ знакова на небесним телима, на животињама и другим стварима, по којима ћеш моћи унапред знати, какво ће време бити. Своја пророчанства извео је он из дела Исијода, Аристотела и Теофраста. Он прориче по сунцу, месецу и звездама и то по оном, што се на њима види, дакле по боји, по сјајности, по светлости и т. д. Делима Аратовим Римљани давали су за право на их много и превађали. Знамо, да се њима послужило и Виргилије, кад је певао поучну песму о земљеделству.

Оне, који су читали из звезда, звали су Римљани Халдејцима или математичарима. Римски цареви у почетку су јако нагињали астрологији. Астролог Трапало непрестано је пратио цара Тиберија. Међутим исти Тиберије прогнао је из Рима све астрологе, кад се осведочио, да код њих овлађују варанције, те да је то опасно по опште добро.

Астрологе су више пута гонили, но све је то бивало за време.

Што се саме метеоролошке астрологије тиче, Римљанима је доста било, што су превађали грчка дела о томе. Арат је код Римљана имао уважења а дела су му преводили Цицерон, Цезар, Германик, Виргиније, Авијен и други. Колумела је живио у првом веку после Христа и прорицао је време по излазу и залазу звезда а и по њиховој кулминацији; та прорицања су налик јако на прорицања у садањем новом календару. Он каже на пример: 3. јануарија променљиво време; 4. јануарија средина зиме, јак јужни ветар, помало киша; 24. јануарија рђаво време, олуја; и т. д. Међутим је он сам препоручивао земљеделцу, да не узима баш дословце то што он каже, јер може за који дан да се догоди кашње или и да истрчи оно, што прориче.

Плиније опширно пише о томе, колико се знало у његове дане за предсказивање времена по ушлеће и многе своје назоре. Ма да је од великог историјског значаја, шта Плиније вели о утицају небесних тела на време, ипак не можемо набрајати, јер би нас далеко одвело.

Астрологија је учила, да сви појави у природи, међу људима и народима, бивају по непроменљивим законима исто тако као што и небесна тела већито иду у једном и истом реду по небу, затим, да се из звезда даде читати божанско провиђење; црква је опет учила, да има општег провиђења а и специ-

јалног и да све, што се у свету збива, уједно и људска судбина, зависи једино од божије воље. Црква хришћанска морала је доћи у сукоб са астрологијом. Климентије из Александрије вели, да астрологија презире независно божије старање за људе. Ориген, Августин и други црквени оци борили се такође против астрологије. У јустинијанову законнику астролози и други злочинци једнако су криви.

Међутим у средњем веку бавили се и Арапи баш много и ревностно са астрологијом. Од њих нам је остало више списа, из којих видимо, да су Арапи астрологију као и мађију развили у прави систем.

У четрнаестом и петнаестом веку цветала је астрологија највише на западу а потпомагали су је многи астрономи, који су доста пута у великој части били и код краљева и код кнезова. Време су прорицали већином онако, како их учила астрологија. Писали су и књиге о томе, но највише за сељаке и ратаре. Књиге ове биле су јако раширене по свету. Кажу, да је само у години 1597. издато двадесет таквих књига.

Сад је дошао на ред и стогодишњак а у њему је било врло много о времену. Стогодишњак је почео неки Штефлер у почетку шеснаестог века. Штефлер се прославио тиме, што је прорицао потоп 2. фебруарија 1524., и то због тог, што ће тога дана састати се три планете у знаку „рибе“. Ово пророчанство је узбунило јако свет; неки су озбиљно хтели, да праве лађе и чамце и да беже на брегове.

Ма да је име стогодишњак, ипак је у њему време само за седам година и свака година има планету-владарицу. Од те владарице зависи време читаве године. Владарице су: Сатурн, Јупитар, Марс, Сунце, Венера, Меркур, и Месец, дакле старе планете.

Кад сунце влада, година је сува, у средњу руку топла а слабо влажна, јесен и пролеће суви су и лепо, зри све у време, мраз у време, зима умерена ал почиње суровим, непријатним временом но се брзо улепша време и т. д. Колико су овака прорицања сигурна, на први поглед види се и — опет и данас још многи гледе у календар, пре нег што ће почети какав посао, коме би непогода сметати могла.

Против астрологије устајали су многи; први, биће, да се дигао против ње филолог и теолог де-Мираandola. Но празноверица је тако маха захватила, да је свуд наишао на отпор. Сам славни астроном Региомонтанус испитивао је, које месечеве фазе најбоље је пуштати крв, и који знак у животињском кругу утиче на поједине делове човечијег тела. Меланхтон је био такођер приврженик астрологије: написао је предговор једној књизи, у којој се време прорицало; са Лутером се много препирао о астрологији; кад је једанпут посетио пријатеља свог Меландра, про-

рећи ће напршчету од по године, да ће бити славан научењак, а пријатељ се насмеје слатко и изјави, да је дете женско.

Диста не може чисто човек да верује, како се у то доба тако одавали људи астрологији. Чудно је. Време је то пуно проналазака, просвета је напредовала, нашла се Америка, пут морем у источну Индију, књиге се почеле штампати — и опет се те празноверице и сујеверице тако одржавале. Чак и кнезови и угледни државници тако су у то веровали, да су имали придворне астрологе, који су водили важну реч и у политици, и у опште у држави.

Крајем шеснаестог столећа најозбиљније су затим ишли, да сравне појаве у времену са путовањем звезда по небу. Тако је Тихо Брае петнаест година мотрио на време и на звезде; белешке његове о том штампане су тек 1876. године. Истим путем ишао је и Фабриције а колико је Кеплер нагињао астрологији, не да се лако изрећи.

Кеплер је писао календаре, у којима је било, какво ћемо време добити. То се зна, али је он то радио, да хлеба заслужи. Он није био противан томе, што се приписује судба људска звездама али није он ни у своја прорицања баш много веровао, и против астрологије се изразио, као да је недостојна толике пажње и да се бављењем са астрологијом траћи време.

Астрологији је смртан ударац задан, кад се дуже времена посматрало и упоређивало време са звездама, кад се примио Коперников планетни систем, кад су многи научењаци одупрли се њеној ништовности, кад се већ свет уверио о злоупотреби астрологијом. Међутим још непрестано затим па и данас верују многи и простији и образованији у астрологију предсказивања а то је отуд, што је астрологија јако захватила у свет и што је иљадама година потискивала праву науку и истину.

Навешћемо овде нешто, што карактерише јако то доба, крај седамнаестог века. Расписана је била награда за расправу, која ће протумачити промене у барометру. Прва награда, медаља од двадесет дуката, досуђена је петроградском професору Шретеру, који је доказивао, да све промене на барометру, као и у опште промене у атмосфери, једино владају се по планетама и њихову положају међусобном, исто тако и по сунцу. Другу награду, медаљу од дванаест дуката, добио је најбушки професор Штер. Он је рекао, да су узроци барометарним променама двојаки: перјодични и неперјодични; перјодични су сунце, месец и планете, неперјодични опет паре, ветрови и топлота у ваздуху. Као што прилив и одлив морски постаје утицајем сунца и месеца тако бива то и у атмосфери, те Штер тиме тумачи про-

мене на барометру, међутим тим редовним променама сметају планете а особито Венера, Марс и Јупитар, осим тога још и комете. Трећу награду, сребрну медаљу, добио је физичар Штарк, ма да је он у толико добро решио задаћу, што је изрекао, да сунце и месец а особито планете ни најмање не утичу на те промене, већ оне зависе од еластичности (топлоте) и тежине ваздуха. Додајемо, да права расписана награда није ни једном досуђена.

Особите неке мисли изустио је падовски професор Тоалдо. Он мисли, да је земља, кад дође у опозицију са сунцем, позитивно електрична а у коњункцији са сунцем негативно. За Тоалдом дођоше други па и Хаберле, који је покушао да докаже привлачењем етарским, топлотом, светлошћу, електрицитетом и магнетичном инфлујенцијом, зашто и како је то, да небесна тела друкчије утичу на време, кад су у опозицији а друкчије, кад су у коњункцији са сунцем. Године 1814. баварски академичар Елингер своди појаве у атмосфери на топлоту у ваздуху; он каже, кад звезда мења положај према земљи, мења се топлота у ваздуху и то повећава се, а тиме се време мути, пада киша, снег, и т. д.

Последњи је био ерлангенски професор Пфаф, који је време приписивао звездама и од то доба престало се са тим и астро-метеорологија положена је у гробницу, у којој ће боравити вечити сан заједно са алкемијом и магијом. Остало је, још у простодушном простом народу од тих празноверица; ту се још много гледи на звезде, ал изумиру и овуда већ сујеверија по реду.

Не може нам се а да не наведемо, како се у Берлину појавио и после тога неки Шнајдер, који је и сувише одан био астро-метеорологији и који је врло карактеристичних назора био. Он вели: нема четир елемента, па ни шездесет и четир, елеменат је један једини, тај је сталан, не да се растворити но делити до крајности а зове се — тама. Кад се тама повећа, пређе у хладноћу; у тами је и снага, која се јавља код магнета и то као мушки и женски, северни и јужни магнетизам. Мушки и женски магнетизам сравњује даље овако: Ако су магнетизми различити, као мушко и женско пре женидбе, привлаче се, а кад се изједначе, отискују се често и јако. Даље мисли: има само један сталан, недељив дух, који сталан елеменат тамо опасује, где је готово до крајности издељен, то је — светлост. Кад се светлост повећа и напуни нерушимим елементом, то битком између њих постаје — топлота, и т. д.

9. Остављајући астро-метеорологију у ширем смислу, прелазимо на другу празноверицу, која почиње опет у најстарије доба а протеже се све до наших дана, и која је такође много на путу стајала правом развитку метеорологије. Та празноверица је, да

месец одлучна утицаја имаде на време на нашој земљи.

У старо доба су и у песми и у прози расправљали, како утиче месец на време па се према томе људи владали у својим пословима а особито у ратарским. Правила о времену ова стара нису оснивала се на искуству а нису довољно ни испитивана, отуд и јесу то успомене прастарог и наивног емпиризма, који се и до нас довукао.

Од старих наводимо Арата. Он је силно прорицао о времену по месецу и по његовим променама. По томе, какви су рогови месечеви трећег и четвртог дана, може се знати унапред, какво ће бити време читавог тог месеца: ако је трећег дана месец танак и чист, надајмо се ведром времену, а по свој прилици биће ветровито, ако су рогови узани и црвенкасти; ако су рогови затубасти и бледи, дуваће југ или падаће киша. Чист пун месец предсказује ведро време, првен пак ветар, блед кишу, и т. д. Ова Аратова правила доживела су и нас скоро.

И данас још верују ратари, да је сасвим противно време, кад месец расте, од ног, кад месец на мањак иде — и то је из старог доба. По мњењу старих треба њиве ђубрити, дрва за куће сећи, за жетву се старати, кад месец опада а кад расте, нека се сеје, нег се овце стригу, да вуна опет расте, нег се човек шиша, да не би оћелавио, и т. д.

Кад је Њутн доказао, да месец утиче на море те рађа прилив и одлив, још се више утврдио напор, да месец има уплива и на промене у атмосфери. Почеше на ово многи бавити се месецем и временом и ударише већином правим путем, путем испитивања и науке, а бавише се тиме и угледни научењаци.

Дуже од сто година радило се на томе неуморно и рачунањем и бележењем. Још истина нису сва дела о тим испитивањима закључена али ипак по њима толико стоји, да месец тако слабо утиче на време у атмосфери земљиној, да се скоро не мора његов утицај ни у обзир узети. Тешко би било и дуго наводити, шта се у том правцу све радило, споменућемо само епохе, које се односе на месечев утицај на појаве у атмосфери нашој.

10. Прва епоха почиње са професором астрономије у Падови а наследником славнога Галилеја, са Тоалдом. Четрдесет година мотрио је он месец па је у читав систем саставио своја прорицања по месецу. Дело његово о томе наградила је краљевска

(По Ван-бегеру).

академија наука у Монтпељеру и јако се раширило које због те награде а које због тог, што је писац био иначе славан човек.

Месец мења време, вели он, кад је пун и кад је нов, кад ступа у прву четврт а и у последњу, кад је земљи најближе а и кад је најдаље, кад се диже над земљин пут а и кад се спушта под путању јој, кад је највише на југу као и кад је најдаље на северу; овоме је додао још и четврти дан пре и после мене а тај дан и пре и после уштапа; напоследак каже, да се време може са даном закаснити или може за дан истрчати.

Тоалдову главну мисао, да месец мења притисак ваздуха, подрмао је Лаплас и рачунањем и посматрањем. Лаплас је показао, да одвећ слабо утиче месец на атмосферу; за пуних девет година није могао утицаја никаква опазити. И његов ученик Бувар бележио је дванаест година и рачунао па дошао до истог резултата. Доба Лапласово може се узети као друга епоха.

Трећа епоха почиње са астрономом и физичарем Флогергом, (Flaugergues) који је, ослањајући се на испитивања од деветнаест година, доказивао, да месец прави у атмосфери времена и да јако утиче на појаве у њој. Тако су старе мисли Тоалдове опет оживеле, и то тим више, што су га још неки учени људи у том потпомагали. Кад се пак упоредили радови свију тих људи, видело се, да се слабо слажу и да им резултати нису баш сигурни, шта више, да се не може добити никаква јасна закона о томе, како месец утиче на атмосферу нашу.

11. Напоследак, да наведемо још нека истраживања, која су до позитивног резултата дошла. Као што је познато, у жарких крајевих промене у времену редовно се понављају те по томе туда се најлакше може приметити, ако би што сметало са сунца или са месеца појавима у атмосфери. Крајл је показао пута, како треба то испитивати, па по његову упутству владао се Сабин на св. Јелени, Елиот у Сангаторе, Бердема у Батавији и Најмајер у Мелбурну, које је место доста далеко од екватора и изложено утицају јужне поле земљине. Испитивања њихова показала су, да има и у атмосфери прилива и одлива али је то тако мала промена, — десети део милиметра — да на климу и време никако и не утиче.

Тако дакле не утичу ни месец ни планете приметно на појаве у атмосфери, но ипак проћиће дуго још времена, док се ово у опште не призна.

Стева Милованов.

ЖИСТАК.

ПИСМО ЈЕДНОЈ ГОСПОЋИ.*)

II.

Госпођо!

Давно је то било, кад сам Вам писао прво писмо. Онда је још јесен владала; жуто лишће падало је са дрвља на земљу, а северац је почео тек да наговештава дугу и опаку зиму. Сад се обистинило већ све, што се тада у природи могло слутити. Зима је заиста ту а северац незграпном песницом тресе нам врата и прозоре. Вејавица заслепљује очи, а по који одуларени смет шиба нам окна; чисто је човеку мило, кад није близу прозора, већ се повукао ближе топлој пећи, у којој и дакле и брбља весела ватра.

Сетио сам се оне приче из књиге староставне о створењу човека и жене, коју сам Вам саопштио у последњем писму мом. Није ли то чудна прича? Пакосник један, тај калуђер! Сравније он жену са ђаволом, а ми се упињемо — бар песници то раде — да женама, наравно лепим, досудимо сва својства анђeosка. Шта више, кад читамо лирске изливе, а нама се чини, да она идеална створења нису ни налик на лепотицу, која је замрсила чисту свест песникову.

Али ја не мислим о том да Вам пишем. И сами научењаци су у том сложни, да је лепа жена заиста — лена. Па на што онда ми да сипамо воде у море! Али можда не верујете тим научењацима. Е, у таквом случају препоручујем Вам, да се погледате у огледало. Огледало не лаже никад, те ћете се уверити, да не лажу научењаци. Друго је што за лирске песнике. Таквом је свагда *она једна* лепа. То је очевидно личан назор; научењаци су пак стварни.

Па добро. Кад су научењаци стварни, за што онда чита свет радије песничка дела него научна? Да ли лежи то у том, што се песничка дела дају лакше схватити него научна? Или можда у том, што песничка дела иду у нас и кроз срце и кроз ум, а научна само кроз ум? Та срце је наглији посредник, него ум. Ум је пак посредник, на који се већма можемо ослоњити. Срце нас кад-кад одводи, да не

знамо ни сами куда; ум нас пак свагда у одсудном тренутку опомиње и задржава.

Па које да изберемо онда?

Ако бисмо свагда следовали *само* уму, не бисмо дошли можда ни до чега. Ако бисмо пак свагда следовали *само* срцу, отишли бисмо можда у суноврат.

Па које да изберемо онда?

Да оставимо чисто природне нагоне, љубав и глад, на страну, па да се држимо онога, што је створио ум, дошли бисмо ипак до тога, да би без саутицаја срца остао сав напор његов јалов, неплодан, ништав, непредметан. Узмите установу вере, установу народности, државе; узмите проналаске, узмите све сјајне плодове природњачког истраживања (јер ти су сазрели услед саучешћа и радозналости), узмите једном речи све, осим спекулативне филозофије. Па напоследку узмите и њу, јер и њезини огранци поникоше поводом опозиције, па онда на основу личног назора и убеђења.

А машта? Но, та то је тек . . . . .

Па зар онда није ум ништа допринео? Јесте богме, и то *све*.

Рећи ћете ми, да сам му мало пре побио заслугу ту. О не. Ум је починио све али на основу срца. Сваком своје. Срце ће свагда започети а ум ће наставити и довршивати. У складу њиховом лежи велики успех људског рада.

За то, госпођо, за то је човеку тешко, да гледи на свет свагда *само* стварно. И да није у току светском уплетено и личнога, свет би постао труо и не би напредовао никад.

И тако се даје оправдати, што је онај калуђер о створењу човека и жене уписао у књигу староставну. Он је можда заблудио, кад је свој лични назор истакао; али — ко од нас још није заблудио? А тај нек се онда баци каменом на сиротог црноисца. О, камен би се вратио, и згодио би онога, који се бацио њиме.

Чекам с нестриљењем одговор а дотле Ваш

М. С—ћ.

*) В. 43. број „Стражилова“ прошле године.

ОЛИСТИЊИ.

Г Л А С Н И К.

(Одбор за подизање споменика Јовану Суботињу)

склопила је срп. црк. општина у Земуну у својој задњој седници. Оправдано је, да се баш та славна општина отима о

ту част, да прослави и тим начином великана борца за српски напредак а слогу између Срба и Хрвата, јер је покојник био њен суграђанин, ту је и умро, ту леже драге нам кости његове, њен је председник био до смрти своје и толико го-

дана њен посланик у карловачком сабору. Дали ће се тај споменик дићи на гробу или на ком другом месту, није решавано. Тому има још времена. Суботић је толико обвезао цео српски народ, да је заиста оправдано, што се општина обраћа на цело Српство рад доброволних прилога на тај споменик. Чланови одбора су тога ова господа: председник Игњат В. Васиљевић, бележник учитељ Алексеа Кузмановић, благајник Ђорђе П. Рававац, па Стеван П. Марковић, др. Тоша Недељковић и Панта Барјактаровић, све личности из најугледнијег дела грађанства.

(Српска читаоница у Паризу.) Парински Срби основали су тамо читаоницу. Одборници су: Душан Савић, професор математике, Тихомиљ Јовановић, правник и Шпиро Б. Појановић, журналиста. Оправдано је захтевање, да им се српска журналистика одазове што боље, како читаоница зацело у први мах нема доста материјалних средстава на руци, па би без братске помоћи морала и пропасти. Адреса јој је: Cabinet de lecture Serbe, Paris 128, Rue St. Germain.

(Прилог „фонду за потпомагање великошколаца у Београду“) од 600 динара дали су гг. Филип Ферари и Едв. Буланже из Париза; иста два добротвора српска су недавно приложили на српске рањенике 6000 динара. Хвала!

(Предавање о пчеларству у богословји у Карловцима) почео је бесплатно недавно наш познати и вредни филолог и пчелар, професор српске карловачке гимназије Јован Живановић. Како знамо, да пчеларски труди професора Живановића већ урађају добрим плодом у народу, то се од срца радујемо, да иети не жали свог труда. Хвала му!

(Српска занатлијска читаоница у Вршцу.) У корист оснивања српске занатлијске читаонице у Вршцу приредио је привремени одбор прошле суботе грађанску игранку.

(Беседа српске више девојачке школе), што је приређена била у прошлу суботу, испала је лепо, како се само пожелати може. Ученице су у кору уз гласовирску пратњу складно отпевале три песме, удешене за њих; прво је била Змајева „Челица“ у композицији Роберта Толнџера, друго стара варошка песма „Где тичице —“ и треће Топаловићев карактеристични лик „Ковачу“. Између прве и друге песме свирала је млада Вида Варађанина најпре Листову парабрау на Вердијева „Риголета“ па затим Рафову једну концертну полку и то оба та тешка комада са толико технике и финога инансовања, колико се у тако младе свирачице у сто случајева једаред нађе. За другом је песмом мала ученица Катица Костићева говорила Змајевог „Миша“ а за трећом су песмом њих дванаест ученица сложено и живохно одглумиле за њих написану врло zgodну позоришну дечију игру под насловом „Тринаесто свечарство“. После реда се играло и лепо се сакупила публика најпријатније забављала у својском српском кругу.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште) У уторак 11. о. м. приказана је била Димановарева драма: „Дон Цезар од Базана“ са Ружићем у насловној улози, коју је при последњем приказу овде пре две године играо био Милош Цветић. Тако швалерескан и симпатичан дон Цезар, као што је наш Ружић, ретко се где може наћи, а у а-а-љ је сасвим прикладну Маритану дала вредна Ленка Хаџићева, која је баш ове године у неколико већ лепих прилика показала, да много уме. Као Дон Хосе дебитовао је по трећи пут нов млад глумац по презимену Лазић; први је пут овде изашао у „Градињи и Немањи“ Мите Поповића као Никезор а други пут у Гер-

неровом „Новом племићу“ као поджупан Палковић. У сва три се пута видело по свему, да је то разборит млад приказивач, који свој посао ради озбиљно и пронакнута а у томе га потпомаже пријатан мушки глас и јасан бесприкоран изговор. — Четвртак 13. фебруара био је дан новине за прошлу недељу; изнесен је тог дана први пут Ларонжев „Доктор Клаус“ у преводу Саве Петровића. Новине су ове године осим „Наших сељана“ и „Градиње и Немање“ биле досад махом преводи и то на велику жалост критичара под шифром „и.“ у „Позоришту“ већином преводи с немачког, па се богме, са једним канда само изузетком, строго и осудио избор преводилаца. Морао је у тим ауспоницијама „Доктор Клаус“ унапред застрепити, али није било тако ни страшно, јер је толико бар успео да га је публика ипак лепо дочекала — ох! упада ту у реч стенторски глас „строге критике“: није комад успео, него глумци; успех је само — спољашњи. Но па добро, нека је тако! Приклонимо се мињењу те „строге критике“ а да би што безбрижније могли све и сва одрећи том Ларонжевом доктору, за којег опет друга нека немачка „строга критика“ с неком врстом праведне индигнације вели, да је „при сваком приказу похлебо најлепши успех и већ на многим знатнијим позорицима постао комад, што у касу сина новце“, сакрићемо се за туђа леђа па ћемо иза бусије тим сигурније гађати у срце тога Клауса. „Поента комада“, вели тај, за кога смо се заклонили, „у томе је, да се пропао блазирани аристократа с неба у ребра преобрази у солидна и часна гаду-економа, само зато, што дозна, да му је таст ороноу. Свако, когод је тај комад видио, мораће ми допустити, да то не само да није близу истини, него је директно баш невероватно; — такав се бекрија неће тако лако преобратити, па чак и најљућа невоља највише ако би га натерала, да пројури себи ђуле кроз главу. Исто је тако неистинит опис доктора Клауса; такав би се лечник код својих клијената давно већ био проиграо. Па онда те силне неисказано бледе и несане досетке и будаласте ситуације! Сетимо се на пр. само привора међу кочијашем и сељаком. Да се Љубовски плеће у посао свога господара, да болестан један сељак њега држи за доктора, то није баш сувише духовито, исто тако, као што није духовито ни то, што му Љубовски хоће да даде универзалну лекарију, али у том другу боцу вграби те болеснику даде пуну кашнику отрова“ (код нас је овде чак цуна чаша). Па онда то иде тако с грацијом у недоглед. Одриче се и одриче, да већ ни крнице читаве не остане, па кад најпосле себе запиташ, како си се ипак могао забавити и слатко насмејати, онда мораш и нехотице себе укорити, да си од багре оних“, што немаш каде да мислиш те услед тога превидиш и најгрубље мане, и мораш доћи до уверења, да си од багре оних, „пред које се може изнети глупост, са које човеку кика расти.“ Но, али да изађемо из заклона па да говоримо отворено: ми држимо, да су захтеви, којима би глума одговорити морала а да се допадне тако строгој критици, и сувише идеализани те и неизведљиви и с тога без уступања дајемо свој глас доктору Клаусу и позивљемо га, да нас опет после кадгод разведри и застрањености нам људске забавним путем пред очи изнесе те нас шат и поучи. Са Ружићем као Клаусом, са Миљковићем као Грингером и са Добриновићем као Љубовским зацело ће нам свагда бити мио гост. — У петак је пред нешто мање гледалаца, но иначе, одиграна стара француска драма у 5 раздела под насловом: „Госпођа од Сен-Тропева.“ Ружић (Морис) и Софија Вујић (Хортензија) носили су на својим плећима комад и победоносно су га преко позорице препели. — Недеља 16. о. м. дошла је „Сабља Краљевића Марка“ са сми-

цњеним и красним табловима, живим сликама у погођеном групирању. Још да је режија са облигантом бенгалском ватром била мало умешнија те да није морало доћи до мало сувише гласних експекторација из уста слика, даље да није певац народни сметнуо с ума, да му визије прати мелодрамска музика Јенкова, те да их је публици мало гласније саопштио био, могло би се за приказ безусловно рећи, да је био достојан самог узвишеног предмета. Певање смо из услова изоставили не с тога, што не би међу њих спадало, него с тога, што се већ по себи разуме, да оно у данашњим околностима у народном позоришту игра свуда улогу квареше. А још је „појачан“ био лик на ипак се крај све натезе није никако могло да дође до доминирања гласова над пратњом.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Вид Вулетић-Вукасовић са Корчуле јавља, да ће у наклади књижаре Драгутина Претнера у Дубровнику првих дана месеца Марта о. г. угледати света нова књига: „Сма и лагић Мехо, џесан наших Мухамедоваца,“ коју је по налогу антрополошкога друштва у Бечу забележио Др. Фридрих С. Краус. Како уверава Вукасовић, то је најдужа (има до две хиљаде сто и шездесет стихова) а и садржајем најдивотнија песма, што је у опште има у нашој народној књижи.

— Књижара браће М. Поповића издала је задњих дана ове три нове књиге: „Пет приповедака Ивана Сергијевића Тургењева“ у преводу Бранка Константиновића. Тих су пет приповедака ово: „Смрт“, „Надзорник“, „Певачи“, „Два племића“ и „Јуродови“. („Певачи“ су у истом преводу угледали света лане у нашем листу). — 2. „Виноградарство и Подрумарство“, које је по домаћим писцима (?) приредио за народ један виноградар (?). Са неколико слика у тексту. — 3. „Патње под облацима и над облацима“, написао Жил Верне, (ваљда Верн?!), превео Ђорђе Магарашевић, и „Бунтовници с морског брода“, прича Жила Верна, превео Бранко Мушички. (Ова друга прича Вернова изишла је већ једаред у српском преводу под насловом „Побуњеници са „Бунти-је“ у „Јавору“ године 1880, у бројевима 49., 50. и 51. Тамо је ту причу с француског превео Београђанин Г. Ј. Г. Мушичког је превод у сваком погледу претежнији.) Првој је књижи цена 40 нов., другој 70 нов., а трећој 30 нов.

— Изашла је 123. свеска народне библиотеке браће Јовановића. Садржај је тој свесци наставак живота Герасима Зелића, архимандрита.

— С позадине стране дознајемо, да ће Кирстеов превод Његошевог „Горског вијенца“ већ о Ускресу изаћи у Бечу у наклади К. Конегена.

— У штампарији А. Пајевића у Новом Саду изишло је друго поправљено и умножено издање: „Зборника правила светих апостола, васионских и помјесних сабора светих отаца, која су примљена православном црквом. Превео са грчкога по најновијем атинском издању др. Никодим Миланш, архимандрит.

— У Београду у штампарији напредне странке изађе занимљива књижица: „Дечије игре, за српску децу. I. књига: летње игре. Прибрао Ник. Стојановић, учитељ. Цена 30 п. дин.

— Немци су осетили потребу, да се што боље упознају с књижевностима свију народа. Херман Хуке, књижар-издавач у Липској, наумио је, да издаје серију историја јевропских књижевности. Читамо, вели Хуке, толика славна дела славних страних књижевних великана, на треба да знамо, и које место заузимају у својих народа. Тиче нас се то, као и културно и политично стање њихово, јер све више долазимо у додир са разним народима око нас и даље од нас. Већ и стручњацима нуждан је компендије тих књижевних историја. У серији тој означене су историје талијанске и нидерландске, па шпанске, португалишке, руске, данске, шведске, мађарске књижевности. Хоће ту да се душевни живот овог или оног народа представи с обзиром и на политичне и на културне прилике његове не само по именима и бројевима година, него живим описом литерарног развитка наглашавајући се на најновија научна истраживања с позитивним резултатима литерарних историјских штудија, као што требају ланчари, на које се највише обаире издавач; а ко би хтео и даљег упутства, том ће бити уза сваку свеску на руци кратак навод главних извора у азбучном регистру ради лакшег оријентирања. Заиста вреди препоруке сваком изображеном члану и нашем народу. — Да ли ће и историја наше књижевности наћи места у тој серији, вредно би било, да наши позвани о томе промисле и пораде. И за наше потребе немамо такве књиге. Јагићева и Новаковићева нису биле довољне ни за школу, а ни за народ. Крајње је време, да се та јако осетна правнина у нас испуни. Начули смо већ поодавна, да Светомир Николајевић или Светислав Вуловић, наши извршни литерарни историчари, раде око тога. Па?

ЧИТУЉА.

Као што се из Спљета јавља, умро је 19. фебруара п. р. **Фра Иван Деспот**, међу млађим хрватским песницима један од најдаровитијих. Родио се у Заострогу у Далмацији године 1855., тек је дакле прешао 30. годину. Гимназијске је науке свршио у Сењу па онда је учио богословију у Шибенику и Макарској. Неко је време учитељавао, док није добио Сумартинску парохију на дивном острву Брачу, што лежи преко од Спљета. Ту се сасвим одао свом позиву и своје песничком наклону, на који га је гонила красна природа. Ту су севнуле „Prve iskre“, збирка песама, које доказа дају о знаменитом дару песничком, о одушевљеном му родољубљу и дубоком мислилаштву. Студије су га одвеле на поље философије те је прерадом Смајсковог „Карактера“ и Чезара Кенту-а „Ума и срца“ дао хрватском народу ваљану лектуру на пољу практичне философије. И иначе је Деспот много радио; био је међу осталим и сарадник „Vienca“, у којем се нарочито допали његови путописи.

САДРЖАЈ: На гробу Јована Суботића. (С приморја.) — Вељко. Приповетка Милутина Јакшића. (Наставак.) — Апостол. (Петези.) Превео Благоје Бранчић. (Наставак.) — За начело. Роман Милана Савића. (Наставак.) — Све је само таштина. (Гри-џијус.) Превео Вл. М. Јовановић. — К народној музици. (Скица) Написао Роберт Толингер. — Какво ће време бити? Историјска цртица о томе. (Свршетак.) Од Стеве Милованова. — Листак. Писмо Једној госпођи. Написао М. С—ћ. — Листићи: — Гласник. — Позориште и уметност. — Књижевне новости. — Читуља.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи шаљу се уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.